

TEK PARTİ DÖNEMİNDE BİTLİS’TE CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

Abdulaziz KARDAŞ*

Öz

Millî bayramlar, toplum bireylerini ortak duygu ve ideoloji etrafında birleştiren önemli unsurlar arasında yer alır. Osmanlı Devleti’nde İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren millî bayramlar kutlanmaya başlanmış ve bu anlayış 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanı ile kurulan yeni devlet tarafından sürdürülmüştür. Devlet yöneticileri Cumhuriyetin ilan tarihini bayram olarak kutlamayı kararlaştırmış ve düzenlenen törenlerle kutlanmıştır. 1925’te TBMM’de çıkarılan kanunla 29 Ekim günü millî bayram olarak kabul edilmiş ve resmî törenlerle kutlamalar yapılmıştır. Cumhuriyetin 10. yılına kadar bayram kutlama süresi kısa ve kapsamı dar tutulmuştur. Bu tarihten itibaren Cumhuriyet Bayramının kapsamı genişletilmiş ve tüm yurttaki coşkuyla kutlanması için büyük gayret sarf edilmiştir.

Bitlis, Tek Parti döneminde Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının özenle yapıldığı şehirlerden olmuştur. Bayram kutlamaları, CHP Genel Sekreterliği’nden gönderilen talimatnameye uygun olarak oluşturulan komitenin hazırladığı programlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bitlis’te kutlamalar merkezle sınırlı kalmamış kaza, köy ve nahiyelerde halkın ve resmi yetkililerin katılımıyla yapılmıştır. Kutlamalarda katılımın en üst düzeyde olmasına dikkat edilmiş, gündüz ve gece yapılan etkinliklerde şiirler okunmuş, konuşmalar yapılmış, fener alayları ve balolar düzenlenmiştir. Kutlama törenlerinde köylülerin de katılmasına önem verilmiş ve devlet ile halkın bu kutlamalar vasıtasıyla bütünleşmesine gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tek Parti Dönemi, Milli Bayram, Bitlis, Cumhuriyet Bayramı.

* Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. a.kardas@yyu.edu.tr
Orcid: [0000-0002-3343-2745](https://orcid.org/0000-0002-3343-2745)
DOI: [10.53440/bad.1591975](https://doi.org/10.53440/bad.1591975)
Makale Türü: Araştırma Makalesi
(Makale Gönderim Tarihi: 27.11.2024-Makale Kabul Tarihi: 17.12.2024)
Atf Bilgisi: Kardaş, A. (2024). Tek Parti Döneminde Bitlis’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları. *Bingöl Araştırmaları Dergisi* (21), s. 7-26.

REPUBLIC DAY CELEBRATIONS IN BITLIS DURING THE SINGLE PARTY ERA

Abstract

National holidays are among the important elements that unite members of society around a common feeling and ideology. National holidays began to be celebrated in the Ottoman Empire since the Second Constitutional Monarchy, and this understanding was continued by the new state established with the proclamation of the Republic on October 29, 1923. State administrators decided to celebrate the declaration of the Republic as a holiday and it was celebrated with ceremonies. With the law passed by the Turkish Grand National Assembly in 1925, October 29 was accepted as a national holiday and celebrations were held with official ceremonies. Until the 10th anniversary of the Republic, the duration of the holiday celebration was kept short and its scope narrow. Since this date, the scope of Republic Day has been expanded and great efforts have been made to celebrate it with enthusiasm throughout the country.

Bitlis was one of the cities where Republic Day celebrations were held carefully during the Single Party period. Eid celebrations were held within the framework of the programs prepared by the committee formed in accordance with the instructions sent from the CHP General Secretariat. Celebrations in Bitlis were not limited to the center, but were held in districts, villages and sub-districts with the participation of the public and official authorities. Participation in the celebrations was ensured at the highest level, and poems were read, speeches were made, torchlight processions and balls were organized during the day and night events. Importance was given to the participation of the villagers in the celebration ceremonies, and efforts were made to integrate the state and the people through these celebrations.

Keywords: Single Party Era, National Holiday, Bitlis, Republic Day.

Giriş

Millî bayramlar, toplum bireylerini ortak duygu ve ideoloji etrafında birleştiren önemli unsurlar arasında yer alır. Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren millî bayramlar kutlanmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde başlayan millî bayram kutlama anlayışı Ankara Hükümeti tarafından da sürdürülmüştür. Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla egemenliğin millette olduğu gösterilmiş ve meclisin açıldığı 23 Nisan gününün Millî Bayram (TBMM ZC, D:I, C:10, İ:24, s.74; Ceride-i Resmiye, 2 Mayıs 1337, S: 13, s.4.), Saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım günü Hâkimiyet Bayramı olarak kabul edilmişti (TBMM ZC, D:II, C:3, İ:41, s.15-16). Yeni kurulan devletin rejimi 29 Ekim 1923 tarihli kanun ile “Cumhuriyet” olarak kabul edilmişti. 29 Ekim'i 30 Ekim'e bağlayan gece yarısında meclis kararı ile bütün yurttaki top atışı yapılmak suretiyle kutlama yapılmıştı. 26 Ekim 1924'te çıkarılan kararname ile meclisin Cumhuriyeti ilan etme kararı aldığı gün olan 29 Ekim gününün özel bir törenle kutlanmasını kararlaştırmıştı (BCA, 03.18.01.01.11.48.17; BCA, 030.18.01.01.24.23.12.).

Cumhuriyetin birinci yılında yapılan kutlamalar, daha sonraki yıllarda yapılacak kutlamalar için örnek olmuştu. Bu kutlamaların özünde Cumhuriyet sayesinde Türk insanının kendi benliğini bulabilmesi üzerinde durulmuş, daha çok genç olan cumhuriyete hangi aşamalarla ulaşıldığı, halkın bu yeni düzenden ne kadar hoşnut olduğu, yüzyıllarca yaşanan saltanat idaresinin kötülükleri ve artık kötü günlerin gerilerde kaldığı hususları vurgulanmıştı (Bolat, 2007, s.71.).

Hariciye Vekâleti'nin 9 Kasım 1924'te Cumhuriyetin ilan günü olan 29 Ekim'in cumhuriyet ve milletin “*Millî Bayramı*” olarak kabulü ve duyurulması konusundaki teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti, 14 Aralık 1924'te yaptığı toplantıda, 29 Ekim'in millî bayram olarak kabulü için bir kanunun çıkarılması gerektiğini ifade etmişti (BCA, 030.18.01.01.12.62.13.). Bunun üzerine hükümet, 8 Şubat 1925'te bir kanun teklifi hazırlayarak meclise sunmuştu (BCA, 030.18.01.01.12.75.6; TBMM ZC, D:II, C: 18, İ:106, s.165-166.). Mecliste yapılan tartışmalar sonunda 19 Nisan 1925'te “*Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrinievvel Günün Millî Bayram Addi Hakkında Kanun*” kabul edilmişti. Kabul edilen kanunun 1. maddesiyle Türkiye içinde ve dışında devlet adına “Millî Bayram” merasiminin Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim gününde yapılacağı kesinleşmişti (BCA, 51.0.2.13.2; Resmî Ceride, 23 Nisan 1341, S:96, s.129.). Bundan sonra yapılacak millî bayram hazırlıklarında adı geçen kanunun esasları dikkate alınmıştı (BCA, 30.18.01.01.13.23.19; BCA,

51.0.2.13.2; BOA, TS.MA.e. 1327.29.) Böylece Cumhuriyet Bayramı, Türkiye içinde ve dışında devlet adına tören yapılacak tek millî bayram olmuştur (BCA, 51.0.2.13.2; Resmî Ceride, 23 Nisan 1341, S:96, s.129.).

Cumhuriyetin 10. yıl dönümünü çok büyük ve kapsamlı bir şekilde kutlamak amacıyla 11 Haziran 1933'te 12 maddeden oluşan bir kanun kabul edilmiştir. Kanunla, Cumhuriyetin ilânının 10. yıl dönümü kutlamalarının üç gün süreceği ve bu günlerde resmî dairelerin tatil olacağı belirtilmiştir. Kutlama işleri için merkezde Başvekâlete bağlı bir yüksek komisyon ve vilâyetlerde yine bu işle meşgul olacak komite ve heyetler oluşturulmuştur (BCA, 30.18.01.02.37.50.8; Resmî Gazete, 26 Haziran 1933, S:2437, s.2785; Resmî Gazete, 23 Teşrîn-i Evvel 1933, S:2536, s.3169). Oluşturulan heyetlerin görev ve çalışmaları hakkında 6 Temmuz 1933'te bir kararname çıkarılmıştır (BCA, 490.01.1150.36.1.). Bu tarihe kadar yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının kapsamı oldukça sınırlı olup bütün faaliyetler neredeyse bir güne sığdırılmıştı (Demir, 2015, s.40). 1933'te çıkarılan kanun ve kararnamele doğrultusunda kutlamaların kapsamı genişletilmiş ve süresi uzatılmıştır.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında, 10. yıl kutlamalarının ayrı bir yeri ve önemi olmuştur. Devlet bütün gücü ve enerjisiyle, bu kutlama törenlerine büyük önem vermiştir. Tüm yurttan, bayram kutlama törenlerinin yapıldığı yerlere "Cumhuriyet Meydanı" adı verilmişti. Bu anlamda isim konma merasimleri yapılmıştır. 10. yıl kutlamalarının tüm ülkede köylere varıncaya kadar kutlanması hedeflenmiş ve yapılan hazırlıklar sonrasında tüm yurttan büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları daha önce yapılan bayram kutlamalarından çok daha geniş bir şekilde organize edilmiş ve daha sonra yapılacak kutlamalara örnek teşkil etmiştir (Haykır ve Çevik, 2014, 334).

Cumhuriyetin 10. yıl dönümü kutlamaları kapsamında Gazi Mustafa Kemal Paşa, cumhuriyet meydanını dolduran halka vazifeler veren ve yeni hedefler gösteren bir nutuk vermiştir. "Onuncu Yıl Nutku" olarak bilinen nutukla birlikte "Onuncu Yıl Marşı" da bestelenerek her yerde okunmaya başlanmıştı. Gazi, nutkunda; "Türk milleti! Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını, daha büyük şerefle, saadetle huzur ve refah içinde kutlamayı, gönülden dilerim" (Hakimiyeti Milliye, 30 Birinci Teşrin 1933) ifadesini kullanmış ve her 10 senede bir, bu büyük millet bayramının en büyük ve en coşkulu törenlerle kutlanması Türk milletinin almış olduğu millî görevlerden biri olmuştur (Van Postası, 30 Ekim 1953.).

Cumhuriyet ve inkılâbın anlamı, 10 yıllık cumhuriyetin yeni devlete getirdiği iyiliklerini cumhuriyet bayramı vesilesiyle yurt içinde ve dışında halka telkin etmek amacıyla Halk Kürsüleri kurulmuştu. Halk Kürsüleri'nde bayram günleri boyunca millî duyguların uyandırılması noktasında konferanslar verilmişti (BCA, 490.01.83.310.1.).

1935'te, Cumhuriyet bayramının daha canlı ve coşkulu kutlanması için CHP Genel Sekreterliği tarafından bir kutlama talimatnamesi hazırlanmıştı. 10. yıl kutlamalarından da istifade edilerek hazırlanan kutlama talimatname yurt içinde ve dışındaki bütün ilgililere gönderilmişti (BCA, 490.01.14.73.4; Türk Diplomatik Arşivi, 506.42803.193029.230; 1935 Öğreneği, s.5.).

Hükümet, 27 Mayıs 1935'te "*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunu*"nu kabul ederek Millî Bayramlar konusunda yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Bu kanunda; Millî Bayram yalnız Cumhuriyetin ilân edildiği 29 Ekim günü olduğu, Türkiye'nin içinde ve dışında devlet adına yalnız o gün tören yapılacağı ve bayramın 28 Ekim öğleden sonra başlamak üzere 29 ve 30 Ekim günlerinde de devam edeceği hususlarına yer verilmiştir. Kanunla Türkiye'de daha önce kutlanan ve Meşrutiyet'in ilan günü olan "*Hürriyet Bayramı*" ile Saltanatın kaldırıldığı gün olan "*Hâkimiyet Bayramı*", millî bayramlar arasından çıkarılarak kutlanmalarına son verilmiştir. Ayrıca Millî Egemenlik, Bahar, Zafer, Şeker ve Kurban bayramları ile Yılbaşı günleri resmi tatil olarak ilan edilmişti (TBMM ZC, D:V, C:3, İ:31, s.302-304; Resmî Gazete, 1 Haziran 1935, S:3017, s.5262.).

Tek Parti Döneminde Bitlis'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Bitlis, Doğu Anadolu'yu Güneydoğu Anadolu üzerinden Basra Körfezi ve Akdeniz'e bağlayan, Güneydoğu Toroslar arasında tek ve önemli bir merkezdir (Bitlis, 1985, s.406.). Bitlis, yılın her mevsiminde işlek bulunan ve seviyeye elverişli durumdaki Van-Diyarbakır-Halep-İskenderun yolu üzerinde bulunmaktaydı (Ermeni Komiteleri, 2008, s.134.). Kısacası Bitlis ticaret ve seyahatin önemli bir geçiş noktasını oluşturmaktaydı. Bitlisin bu konumu nedeniyle tarih boyunca devletlerin sahip olmak istediği bir şehir olmuştur. Ruslar, Birinci Dünya Savaşı'nda daha önce İngilizler ve Fransızlarla Çanakkaale üzerinden irtibat kurmaya çalışmış fakat başarılı olamamıştı. Bu nedenle irtibatı buradan sağlamaya çalışmış ve savaş esnasında Ermenilerin isyanlarından da faydalanarak Bitlis'e doğru ilerlemiş ve 3 Mart 1916'da şehri işgal etmiştir. Rusların bölgedeki işgalleri ve Ermeni isyanları nedeniyle Erzurum, Van, Bitlis ve çevredeki vilâyetlerden 50 binden fazla kişi göç ederek (Kansu, 1986, s.7). Diyarbakır ve daha batıdaki vilâyetlere sığınmıştı (BOA, DH-ŞFR,

D. No: 538, G. No: 25). Bitlis Vilâyeti'nin düşman işgaline uğrayan kesimleri Rus ve Ermenilerin yaptıkları katliam dolayısıyla büyük nüfus kaybına uğramış ve şehir nüfusu birkaç yüz kişiye düşmüştü (Erdeha, 1975, s.157). Birinci Dünya Savaşı ve işgal yılları ifade edildiği gibi Bitlis için ağır bir yıkım olmuştu. Bu nedenle şehir stratejik konumu dışındaki bütün vasıflarını kaybetmiş bir şekilde Cumhuriyet dönemine girmiştir (Özdağ, 2021, s.80).

Cumhuriyet döneminde stratejik konumundan dolayı Bitlis'in vilâyet statüsü devam ettirilmiştir. Bitlis Cumhuriyet rejimi için doğuda önemli bir merkez olmuştu. Cumhuriyet idaresinin Bitlis ve işgale uğrayan yerleri ne şekilde devraldığı bir gazetede şu şekilde ifade edilmişti; *"Zedelenmiş, örse-lenmiş, mamur müreffeh bir doğu mıntıkası yerine, efradının yarısından çoğu hedr olmuş, mamureleri zir ü zebr edilmiş, sanat müesseseleri yıkılmış bir vatan parçası, tam manasıyla bir bedbaht beldeler manzumesi devir almıştır"*. (Tok, Son Posta 3 Birinci Teşrin 1937).

Cumhuriyet değerlerini ve yapılan inkılâpları halka anlatmak ve onlara benimsetmek amacıyla her türlü vasıttan yararlanılmıştı. Bu bağlamda millî bayramlar önemli bir vasıta olarak görülmüştü. Bitlis, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının coşkulu yapıldığı önemli vilâyetlerden olmuştur. 1925'te Cumhuriyet Bayramının 2. yıl dönümü münasebetiyle vilâyet ve kazalardan TBMM'ye Cumhuriyeti kutlayan yazılar gönderilmişti. Bitlis Vilâyeti de kutlama yazıları gönderen yerler arasında yer almıştı (TBMM ZC, D:II, C:19, İ:2, s.21.).

Bitlis, yaşadığı işgal ve yıkımın etkilerini üzerinden atamamıştı. Bütün çabalara rağmen şehir Cumhuriyetin ilk yıllarında kendini toparlayamamıştı. Başvekâletçe hazırlanan teklif 16 Mart 1929 tarihinde TBMM'ye gönderilirken gerekçeli raporda; *"Umumi harpten evvel büyükçe bir kasaba olan Bitlis; gerek harp tahribatı ve ahalisinin üçte ikisinin hicreti dolayısıyla halen içtimaî ve iktisadî hayat sönük ve eski ehemmiyetini tamamen kaybetmiş bir haldedir... Binaenaleyh vilâyet merkezinin idarî, iktisadî, askerî nokta-i nazardan mühim ve vasi bir mıntikanın tam ortasında bulunan ve her türlü medenî inkişafa müsait olan Muş'a naklinde bir zaruret ve ihtiyaç-ı kat'i mevcuttur"* şeklinde ifadeler yer almıştır (TBMM ZC, D:III, C:12, İ:75, (2.6.1929), S. Sayısı:247, s.1; Özdağ, 2023, s.463-484). Bu nedenle 2 Haziran 1929 tarih ve 1509 Sayılı "Muş Vilâyeti Teşkiline Dair Kanun" ile Bitlis, vilâyet haline getirilen Muş'a bağlanmıştır (TBMM ZC, D:III, C:12, İ:75, s.262; TBMM KM, D. III, C:7, 1929, s.940; Resmî Gazete, 11 Haziran 1929, S:1213, s.7518; Bitlis İl Yıllığı, 1967, s.15.).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bitlis'te yapılan bayram kutlamalarında cumhuriyet rejimini benimsetme ve halkta birlik ve vatanperverlik duygularını güçlendirmeye yönelik faaliyetlere ağırlık verilmişti. 1929'tan itibaren Muş'un bir kazası olan Bitlis'te Cumhuriyetin yıl dönümlerinde yapılan kutlamalarda Umumi Müfettişlikler de rol oynamıştı. Umumi müfettişlikler asayiş ve bayındırlık dışında bölgelerinde çeşitli spor dallarını halka tanıtmak, halkta spor merakını uyandırma ve birlikte hareket etme duygularının yerleşmesini sağlamaya çalışmıştır. Birinci Umumi Müfettişlik bölgesi içinde yer alan Bitlis'te de halkın birlik ve beraberlik duygularının pekişmesi ve Cumhuriyet idaresini benimsemesi için birtakım sportif faaliyetler yapılmıştı. Müfettişlik, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını yapacağı faaliyetler için önemli bir vasıta olarak görmüştü. Bu bağlamda, 1931 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları kapsamında "Müfettişlik Kupası Müsabakaları" düzenlenmişti. Müsabakalara Bitlis, Muş, Van, Siirt ve Diyarbakır'dan sporcular katılmıştı. Diyarbakır'da toplanan söz konusu şehirlerin futbolcu ve atletlerinin mücadelesine halk büyük ilgi göstermişti (Milliyet, 25 Teşrin-i Evvel 1931.).

1932 yılı Cumhuriyet bayramı kutlamalarının coşkulu bir şekilde yapıldığı yerden biri de Bitlis'ti. Muş'un bir kazası konumunda olan Bitlis'te Cumhuriyet bayramının dokuzuncu yıldönümü kutlama hazırlıkları günler önceden başlamıştı. Bitlis sokakları bayraklarla, defne dallarıyla donatılmıştı. Cadde ve sokakları dolduran halk oldukça coşkulu bir şekilde Cumhuriyet Bayramı törenlerine katılmıştı. Törenlere katılan asker, memur, halk ve öğrenciler bayram kutlamalarının kapsamlı ve anlamlı geçmesini sağlamışlardı. Halk Kürsüleri bayram boyunca faaliyetlerini sürdürmüş ve bu bağlamda Ortaokul Türkçe Öğretmeni Reşit Bey, Cumhuriyetin anlamı ve değeri üzerinde heyecanlı bir nutuk vermişti (Son Posta, 30 Teşrin-i Evvel 1932.).

1933'te Cumhuriyetin 10. yıl dönümü kutlamaları, bütün yurttaki olduğu gibi Bitlis'te de geniş katılımlı ve coşkulu bir şekilde yapılmıştır. 28 Ekim öğle saatlerinden itibaren Cumhuriyet Meydanı ve resmi binaların süslenme işleri tamamlanmıştı. Cadde ve sokaklar temizlenmiş ve gece yapılacak etkinlikler için elektrikle aydınlatılmıştı. Bayramın ikinci günü de neşe ve heyecanla geçmişti. Öğleden önce kırsal, hastaneler ve hayır kurumlarına bayram kutlama komitesi tarafından ziyaretler yapılmıştı. Ziyaret esnasında hastanede bulunanlara şekerlemeler, kırsal bulunan askerlere de sigara ve şekerlemeler ikram edilmişti. Şehrin birçok yerinde halk eğlenceleri, asker ve öğrencilerin spor yarışları heyecanla devam etmişti. Akşam asker, öğrenci ve halkın katılımıyla bir fener alayı düzenlenmişti. Gece Kaymakam Fahri Bey'in verdiği balo sabaha kadar sürmüş ve çok coşkulu geçmişti (Cum-

huriyet, 2 Teşrinisani 1933.). Vilâyet merkezi olan Muş'ta, şehir merkezi ve Muş Ovası'nın belli noktalarında elektrikle yapılan aydınlatmalar eşliğinde gündüz ve gece yapılan etkinliklerle bayram kutlanmıştı. Halkevi tarafından, "Yarım Osman" piyesi sahnelenmiş ve Cumhuriyet konulu konferanslar verilmişti (Cumhuriyet, 1 Teşrinisani 1933). Bitlis Belediye Başkanı Sabri Bey, 1934'te Cumhuriyet bayramının 11. yıl dönümü kutlamaları kapsamında TBMM'ye kutlama telgrafları çekmişti (TBMM ZC, D:IV, C:25, İ:1, s.2.).

Başvekil İsmet İnönü 1935 yaz aylarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaptığı incelemeler kapsamında 7 Temmuz 1935'te Bitlis'i ziyaret etmişti. Şehir hakkında yaptığı tetkiklerden sonra hazırlayıp Atatürk'e sunduğu raporunda (CB Arşivi, Arşiv No: A-IV-3, D. No: 51, F: 100-104; BCA. 030.10.13.75.34); Bitlis hakkında şu değerlendirmeleri yapmıştı; "*Bitlis, vilâyet merkezi halinden çıktıktan sonra düşmeye başlamıştır... Bitlis, Hizan ve Mutki arasında suni olarak devlet kuvveti ile vücuda getirilmiş bir Türk şehri ve merkezidir. Yine ancak devlet tedbiri ile bir Türk merkezi olarak durabilir... Bitlis olmasaydı bizim onu yaratmamız icap edecekti. Bu mülahazanın neticesi şudur: Bitlis'i kuvvetli bir merkez olarak bir Türk yuvası ve kalesi halinde tutmalıyız... Etrafındaki bir iki kaza ile Bitlis Vilâyeti'ni süratle iade etmeliyiz*" (Öztürk, 2007, s.31). İnönü'nün raporundan sonra yapılan çalışmalarla 1929'da oluşturulan Muş Vilâyeti'ne kaza olarak bağlanan Bitlis, 25 Aralık 1935 Tarih ve 2885 Sayılı Kanun'la tekrar vilâyet haline getirilmiştir (TBMM ZC, D:V,C:7, İ:21, s.173; Bitlis İl Yıllığı, 1967, s.15.). 4 Ocak 1936 tarih ve 3197 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren bu kanunla Bitlis Merkez, Mutki, Ahlat, Hizan ve Kotum ilçelerinden müteşekkil Bitlis Vilâyeti kurulmuştur (TBMM ZC, D:V,C:7, İ:21, s.173; Özdağ, 2022, s. 980-1020). Bitlis'in tekrar vilâyet merkezi yapılmasında; "*şehrin kuvvetli bir Türklük merkezi olması ve civarındaki dağlı köylülerle daima münasebatta bulunarak temsil rolünü layıkıyla yapabilmesi*" gerekçeler olarak gösterilmişti (TBMM ZC, D:V, C:7, İ:21, S. Sayısı:57, s.1-2).

1935 yılı Cumhuriyet bayramının 12. yıl dönümünde yapılan kutlamalara Bitlis, çeşitli etkinliklerle katılmıştı. Bir yıl önce kurulan Bitlis Halkevi tarafından, bayram kutlamaları kapsamında müsamereler tertip edilmişti. Müsamerelerde halkın "*millî birlik*" duygularının uyandırılması ve kültür seviyesi yükseltilmesi amaçlanmıştı. (BCA, 490.01.982.807.2.).

Bitlis tekrar vilâyet statüsünü kazandıktan sonra ilk Cumhuriyet bayramını 1936'da kutlamıştı. Kutlamaları düzenleyen komiteler yeni atanan Vali Hasan Fehmi Suerden'in başkanlığında faaliyetlerini sürdürmüştü. Vali

aynı zamanda Halkevi Başkanlığı görevini de üstlenmişti. Vali Hasan Fehmi Bey başkanlığında bulunan İl Yönetim Kurulu, düzenli toplantılar yaparak, biriken halkevi işlerinin bitirilmesi için çalışmış ve Cumhuriyet bayramında Halkevi'nin kutlamalara daha aktif katılmasını sağlamıştı (BCA, 490.01.982.807.2.).

Bitlis, Cumhuriyetin 14. yıl dönümü kutlamalarına önceki yıllara göre daha kapsamlı bir programla katılmıştı. 2 Kasım 1937'de CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda; Cumhuriyetin 14. yıl dönümü kutlamalarının kutlama talimatnamesine göre yapıldığı ifade edilmiştir. Buna göre vilâyet merkezinde, kazalar ve nahiyelerde bayram kutlama işinin düzenlenmesi için valinin başkanlığında ordu komutanı, CHP İl Başkanı, Belediye Başkanı ve Halkevi başkanından bir komisyon oluşturulmuştu. Komisyon, bayramdan on gün önce geniş katılımın sağlanması ve bayram günlerinde yapılacak eğlencelerin şekillerini ihtiva eden bir program hazırlamış ve ilgili birimlere göndermişti. Bayramın birinci günü olan 28 Ekim 1937'de cadde ve meydanlara vecizeler astırılmış ve taklar kurulmuştu. Bayramdan önce Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yoksul çocuklara yeni elbise verilmişti. Bayram günü herkes yeni ve en temiz elbiselerini giyerek törene katılmıştı. Cumhuriyet Meydanı bayramdan önce temizlettirilmiş, yollar düzeltilmiş ve donatılmıştı. Törenin düzeni ve halkın istirahatini temin için bu alanın krokisi yaptırılmış, krokide törene katılacakların duracakları yerler işaretlenmişti. Bayram günlerinde ve gecelerinde şehir ve resmi mahaller elektrikle aydınlatılmıştı. Çocuklara ilgilerini çekecek şekilde Cumhuriyeti hatırlatıcı gösteriler tertip edilmişti. Bayram günleri çarşı ve mahaller bayraklarla süslenmiş ve bu yılın cumhuriyetin 14. yılı olduğunu anlatmak üzere "14" rakamı her vecizenin üstüne kalın harflerle yazılarak şehrin göze çarpan yerlerine konulmuştu. Bayramda şehirdeki bütün halk tören ve eğlencelere katılmıştı. Bayramda törene katılmak için gelen köylülere öğle yemeği verilmiş ve onlara bu vesile ile cumhuriyetin feyizleri ve umdeleri anlatılmıştı (BCA, 490.01.1142.7.1.).

Bayramın ikinci günü olan 29 Ekim'de sabah valilikte devlet adına kutlama töreni yapıldıktan sonra vali ve ordu komutanı Cumhuriyet Meydanı'na gitmiş ve törene katılanların bayramları kutlandıktan sonra öğrenciler tarafından İstiklâl Marşı okunmuştur. Marştan sonra krokide belirlendiği şekilde askeri kıtalar, malul gaziler, öğrenciler, polis, jandarma, futbol takımı, cirit ve atlı spor kulübü ile bu kulübün organize ettiği yüz kadar atlı köylü sıra ile geçit törenine katılmıştır. Geçit töreninden sonra Belediye Parkı'nda bulunan Atatürk büstüne çelenkler konulmuştu. Çelenk koyma töreninden sonra programa göre eğlenceler yapılmış, davul zurna eşliğinde yerel oyunlar oy-

nanmış ve Halk Kürsüleri'nde günün anlam ve önemi üzerinde konferanslar verilmişti. Gece lüks ve radyom lambaları ile meşaleler eşliğinde bir fener alayı düzenlenmiştir. Bayram gecelerinde şehrin her köşesi ve minareler aydınlatma tertibatı ile donatılmış ve gece şenliklerinin güzelliğini ve coşkunluğunu artırmak için havai fişekler kullanılmıştı (BCA, 490.01.1142.7.1.). Bayramın son günü olan 30 Ekim akşamında da müsamereler tertip edilmişti. Programda yer almasına rağmen havanın yağmurlu olması nedeniyle cirit ve at oyunları yapılamamıştır (BCA, 490.01.1142.7.1.). Genel itibariyle bayram, vilâyetin her tarafında halkın samimi duygu ve alakasıyla kutlanmıştır.

Bitlis'te Cumhuriyetin 15. yıl dönümünü kutlamak için gereken hazırlıkların yapılması amacıyla Vali Rıfat Şahinbaş başkanlığında bir komite oluşturulmuştu. Komite, vilâyet merkezi, kaza ve nahiyelerde bayram kutlamasının geniş katılımlı ve coşkulu geçmesi için bir kutlama programı hazırlamıştı. Vali tarafından 20 Eylül 1938'de CHP Genel Sekreterliği'ne Cumhuriyet Bayramı Kutlama hazırlıklarına 6 Ağustos 1938'de başladıklarını, komitelerin kurulduğunu ve hazırlanan programı içeren bir rapor gönderilmişti (BCA, 490.01.1142.7.1.). İktisat Vekâleti, bayramın daha geniş katılımlı ve coşkulu kutlanmasının kolaylaştırılması için merkezi Tatvan'da bulunan Van Gölü İşletme İdaresi'nde Van Gölü'nde çalışan gemilerin gidiş ve dönüş biletlerinde yüzde 50 oranında indirim uygulamıştı (BCA, 490.01.4.19.13.).

Bitlis Halkevi de Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında çok aktif bir şekilde yer almıştı. Halkevi Köycülük Şubesi tarafından bayramdan önce civar köylere geziler düzenlenmişti. Köylülerle kurulan temas neticesinde köylülerin bir kısmı şehre davet edilmiş ve törenlere katılmaları sağlanmıştı. Törene katılan köylülerin yemek ve barınma ihtiyaçları da Halkevi tarafından karşılanmıştı (Son Posta, 24 Nisan 1938.).

Dâhiliye Vekâleti tarafından 15 Ekim 1938'de valilere gönderilen yazıda; *"Vilayetiniz içinde ve halkevinizde çıkan gazete ve mecmuaların mahalli imkân ve vasıtalarından istifade edilerek o gün için bu maksada hizmet edecek şekil ve mahiyette çıkarılmasına gayret etmenizi rica ederim"* (BCA, 490.01.4.19.13.), ifadesine yer vermiş ve bayrama özel baskıların yapılmasını istemişti. 1938'de Bitlis'te yayınlanan tek gazete olan Yurd Yolu'nda, millî bayramlara gereken önem verilmiş ve Cumhuriyet ideolojisi geniş şekilde işlenmişti. Gazete, Cumhuriyet Bayramı için özel bir baskı yapmıştı. Yapılan yeni baskıda cumhuriyetin eserleri, büyüklüğü ve önemini anlatan yazıların yanında Bitlis'te bayramın nasıl kutlandığı, yapılan konuşmalar ve törenlere yer verilmişti ("Cumhuriyet Bayramı"; Yurd Yolu, 29 İlk Teşrin 1938.). Gazete Mustafa

Kemal Atatürk'ün vefatından sonra, İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildiğinde, *"Var olsun millet, yaşasın cumhuriyet"*(Yurd Yolu, 12 İkinci Teşrin 1938.), manşeti ile yayınlanmış ve özel günlere gereken hassasiyeti göstermişti.

Cumhuriyetin 16. yıl dönümünü kutlamak amacıyla Bitlis'te hazırlıklar yapılmış ve önceki yıllarda yapılan program dâhilinde kutlamalar coşkulu bir şekilde yapılmıştı. Bu yılki kutlamalara yerel basının büyük bir ilgi gösterdiği görülmektedir. Yurd Yolu gazetesi bugüne özel bir baskı yapmıştı. Gazete başlık olarak *"Bundan on altı yıl evvel bugün Cumhuriyeti ilan ettik. Türk ulusu büyük bayramın kutlu olsun. Büyük Atamız sana sonsuz şükran, minnet, saygı,"* (Yurd Yolu, 29 Birinci Teşrin 1939) cümlelerini kullanmıştı. Görüldüğü gibi gazetede Atatürk'e duyulan hayranlık ve şükran büyük bir hassasiyetle aktarılmıştı. Gazetenin 3 Kasım 1939 tarihli nüshasında yayımlanan "Cumhuriyet Perisi" başlıklı köşe yazısında; *"Böyle bir mamureyi ancak ve ancak Cumhuriyet idaresi kurar. Onda hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Cumhuriyet tabiatın idaresidir. Görürüz ki kurtlar kuşlar bile cumhuriyetçidirler. Arılar kendi içlerinden bir kudretli baş seçerler ve onun emir ve kumandası altında tek vücut gibi hareket ederler. Yalnız tabiatın şu kanununu da arz edeyim ki bu dünyada esaret ölmez, kalıp değiştirirmez. Çünkü saltanat esaretinden kurtulduk, şimdi de Cumhuriyet perisinin cazibesine tutulduk"*, (Yener, Yurd Yolu, 3 İkinci Teşrin 1939) ifadesine yer verilmişti.

Cumhuriyetin Yıl Dönümünü Kutlama Yüksek Komisyonu'nun vilâyetlere gönderdiği talimatnameler doğrultusunda yapılan eserlerin açılış ve yapılacak yeni işlerin temel atma törenlerinin bayram günlerinde yapılması kararlaştırılmıştı. Bu sayede bütün bu eserlerden istifade edecek olanların cumhuriyeti ve onun Türkiye'de kemale gelişini hatırlayacağı belirtilmişti (BCA, 490.01.1150.36.1.). Bu bağlamda Ağustos 1939'da inşa edilen Bitlis Halkevi'nin yeni binasının resmî açılışı Cumhuriyetin yıl dönümü olan 29 Ekim 1939'da düzenlenen törenle yapılmıştı (Aydın Tarihi, S: 71, İlkteşrin 1939, s.25; Yurd Yolu, 3 Ağustos 1939.). Aynı şekilde Bitlis ve Muş'un kaliteli tütünlerinin işlendiği Bitlis Tütün Fabrikası'nın yeni binasının inşası 1939 yılının yaz aylarında tamamlanmış ve resmî açılışının Cumhuriyet bayramında yapılması kararlaştırılmıştı (Son Posta, 19 Mayıs 1939.).

Cumhuriyetin 17. yıl dönümü kutlamaları yurdun her yerinde olduğu gibi Bitlis'te de coşkulu bir şekilde gerçekleşmişti. Vali Hulusi Devrimmer tarafından 16 Aralık 1940'ta CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda; Cumhuriyetin 17. yıl dönümü kutlama talimatnamesine uygun olarak oluşturulan komisyon tarafından bir program hazırlandığını belirtmiştir. Bu program

çerçevesinde bayramın birinci günü olan 28 Ekim 1940 öğleye kadar şehirde bulunan resmi ve hususi bütün binalar Türk ve parti bayrakları ile süslenmiştir. Bayram boyunca akşam ve gece saatlerinde yapılacak kutlamalar için şehrin cadde ve sokakları belediye tesislerinden sağlanan elektrikle aydınlatılmış ve gece etkinliklerinin daha güzel geçmesi sağlanmıştı (BCA, 490.01.1142.7.1.).

Bayramın ikinci günü olan 29 Ekim’de saat 9.30’da Cumhuriyet Meydanı’ndaki törene asker, memurlar, öğrenciler, şehirde bulunan cemiyetler, halk ve millî kıyafetlerle gelen 100 atlı köylü katılmıştı. Buradaki törene İstiklal Marşı okunarak başlanmıştı. Marştan sonra halkevi, belediye, öğrenciler, halk ve köylüler adına uygun görülen gençler bu günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapmıştı. Bundan sonra öğrenci ve halkın katılımıyla Onuncu Yıl Marşı okunmuştu. Valilik ve törene katılanlar tarafından Atatürk büstüne çelenkler konulmuş ve öğrenciler Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’ni okumuştular. Daha sonra programda tespit edilen sıra ile geçit töreni yapılmıştır. Aynı gün saat 14’ten itibaren şehrin muhtelif yerlerinde eğlenceler ve şenlikler düzenlenmişti. Şehrin önemli noktalarında kurulan Halk Kürsüleri’nde halkevi hatipleri ve öğrenciler söylevler vermişlerdi (BCA, 490.01.1142.7.1.).

Akşam asker ve halk tarafından bir fener alayı düzenlenmiş ve eğlenceler uzun müddet devam etmişti. Saat 20’de halkevi salonunda hükümet adına davetlilere balo verilmiş ve baloya köylüler, kadınları ile birlikte iştirak ettirilmiş ve davetli köylülerin yiyecek ve barınma ihtiyaçları karşılanmıştı (BCA, 490.01.1142.7.1.). Belirtildiği gibi 1940 yılındaki Cumhuriyet bayramı Bitlis’te geniş katılımlı bir şekilde kutlanmıştı. Halk erken saatlerden itibaren kutlamaların yapıldığı Cumhuriyet Meydanı’nda toplanmış ve yerel oyunlarla bayramı kutlamıştı. Bitlis Halkevi Sosyal Yardım Şubesi de 17. yıl dönümü kutlamalarında önemli görevler üstlenmişti (BCA, 490.01.982.807.2.).

Bitlis’te Cumhuriyet bayramının 18. yıl dönümünün layık olduğu şekilde kutlanması için 15 Ekim 1941’de Vali Hulusi Devrimer’in başkanlığında Alay Komutanı Hamdi Koyutürk, Halkevi Reisi ve Maarif Müdür Vekili Nedim Erkut, Belediye Reisi Suphi Mentesh’ten oluşan komisyon toplanarak talimatnameye uygun bir kutlama programı hazırlamıştır. Hazırlanan program CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilmiş, Bitlis’teki resmî dairelere talimat yazılmış ve gazete ilanı ile bütün Bitlis halkına duyurulmuştu (BCA, 490.01.1142.7.1.). 29 Ekim 1941’de saat 9’da vilâyet makamında bayram tebrikleri vali tarafından kabul edilmişti. Saat 10’dan itibaren memur, asker, öğrenciler, cemiyetler ve halk, Cumhuriyet Meydanı’nda toplanmaya başla-

mıştı. Halkevi tarafından merkeze yakın köylerden törene katılmak üzere davet edilen köylüler de Cumhuriyet Meydanı'nda hazır bulunmuştu. Buradaki törene İstiklal Marşı ile başlanmıştı. Atatürk ve Cumhuriyet üzerine yapılan konuşmalardan sonra vali, askerler, öğrenciler, halkevi, belediye ve cemiyetler törenle Atatürk büstüne çelenkler koymuştu. Burada Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ile Millî Şef İsmet İnönü'nün millete beyannamesi okunmuş ve geçit töreni yapılarak öğleden önceki kutlamalar bitirilmişti. Öğleden sonra belediye önünde toplanan halk davul ve zurna eşliğinde yerel oyunlar oynamıştı. Akşam saat 18'de geniş katılımlı bir fener alayı düzenlenmiş ve saat 20'de vali tarafından Halkevi salonunda bir balo verilmişti (BCA,490.01.1142.7.1.). Doğu Anadolu'nun uzak ve az gelişmiş bir şehri olan Bitlis'te halkın yabancı olduğu balonun düzenlenmiş olması ilginç bir durum oluşturmuştu (Yuca, 2015, s.207). Bitlis Halkevi, Cumhuriyet bayramı 18. yıl dönümü kutlamalarında aktif rol oynamıştı. Halkevi, kutlama etkinliklerinin düzenlenmesi, günün anlam-önemiyle ilgili konferansların verilmesi ve müsamerelerin düzenlenmesini sağlamıştı. Halkevinin düzenlediği müsamerelerde özellikle "Millî Birlik" konusu üzerinde durulmuştu (BCA. 490.01.995.845.1.). Bayram boyunca belediye önünde, pazar yerinde ve Halkevi bahçesinde kurulan Halk Kürsüleri'nde Halkevi tarafından seçilen hatipler söylevler vermişti. Böylece Cumhuriyet bayramının 18. yıl dönümü, kutlama talimatnamesine göre hazırlanan programla güzel ve neşeli bir şekilde kutlanmıştı (BCA, 490.01.1142.7.1.). Ayrıca 1941 yılı Bitlis'in Birinci Dünya Savaşı'nda düşman işgalinden kurtuluşunun 25. yıl dönümü olması hasebiyle şehir baştanbaşa bayraklarla süslenmişti. Gece etkinlikleri için her taraf elektrik tesisatıyla aydınlatılmıştı. Bitlis halkı düzenlediği törenlerle şehri düşman işgalinden kurtaran Atatürk ve silah arkadaşlarını sevgi ve saygıyla anmıştı (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1941.).

1942 yılında Bitlis'te Cumhuriyet bayramının 19. yıl dönümü kutlamaları çok geniş katılımlı olmuş ve üç gün devam eden eğlencelerle kutlanmıştı. Valinin başkanlığında toplanan kutlama komitesinin kararları doğrultusunda bütün resmî ve hususi binalar defne dalları ve bayraklarla süslenmişti. Caddeler ve sokaklarda herkesin görebileceği şekilde Cumhuriyet hakkında kısa söz levhaları astırılmıştı. Cumhuriyet ve Atatürk hakkındaki kısa söz levhaları ayrıca bastırılarak kahve, lokanta, mağaza gibi yerlere de dağıtılmıştı. Şehrin uygun alanlarında kurulan taklar Atatürk'ün fotoğrafları ve bayraklarla süslenmişti. Merkeze yakın köylerin halkının kadınlı erkekli bayrama katılması için gerekli davetler yapılmış ve 45 köylü atlarıyla törene katılmıştı. Akşam halkevinde devlet adına verilen baloya kadınlı erkekli köylülerin de

katılması sağlanmış ve bunların yemek ile barınma ihtiyaçları karşılanmıştı. Bayram kutlamaları boyunca havanın yağışlı olması nedeniyle çarşıda ve belediye önünde kurdurulan Halk Kürsüleri'nden istifade edilememişti (BCA, 490.01.1142.7.1.).

Cumhuriyetin 20. yıl dönümünün Bitlis'te geçen yıllardan daha güzel bir şekilde kutlanması için kurulan komite gerekli hazırlıkları tamamlamak üzere toplantılar yapmış ve alınan kararları duyurmuştu (Yurd Yolu, 16 Birinci Teşrin 1943.). Komitenin kararları doğrultusunda resmî ve hususi bütün binalar ve her taraf bayraklarla ve millî renklerle süslenmişti. 29 Ekim'de Cumhuriyet Meydanı'nda halkın yoğun bir şekilde katıldığı bir tören düzenlenmiş ve Atatürk büstüne çelenkler konulmuştu. Akşam halkın katılımıyla bir fener alayı düzenlenmiş ve fener alayından sonra vali tarafından Halkevinde bir balo verilmişti. 30 Ekim'de Halkevi ve ortaokul öğrencileri tarafından birer müsamere tertip edilmişti. Bayram süresince havaların güzel olması, halkın katılımını artırmış ve kutlamaların coşkulu geçmesine ortam hazırlamıştı (Yurt Yolu, 2 Son teşrin 1943.). 20 yaşına giren cumhuriyetin, bu süre boyunca kat ettiği merhalelerle geldiği noktalar bu yılki kutlamalarda özellikle vurgulanmıştı.

Cumhuriyetin 21. yıl dönümü kutlamaları, önceki yıllarda hazırlanan programlar esas alınarak yapılmıştı. Hükümetin aldığı karar doğrultusunda yapılan mimari eserlerin açılış törenleri bayram kutlamalarının yapıldığı günlere denk getirilmişti. Böylece memleketin imarı için sarf edilen emeklerin ne kadar yerinde olduğu elle tutulur, gözle görülür bir şekilde halka sunma ve ona cumhuriyet hükümetinin bu yoldaki başarıları gösterilmeye çalışılmıştı (BCA, 490.01.1152.42.2.). Bu bağlamda Bitlis için de önemli bir ulaşım ve taşımacılık vasıtası olacak Diyarbakır-Kurtalan demiryolunun yapım işleri hızlandırılarak 1944 Cumhuriyet bayramında ulaşım açılmıştı (Ayın Tarihi, S: 131, Birinci Teşrin 1944, s. 4.). Aynı yılın cumhuriyet bayramında Bitlis-Kurtalan arasındaki karayolunun tamamlanması planlanmıştı (TBMM ZC, D:VII, C:10, İ:62, s.316.).

Sonuç

Ankara'da yeni kurulan devletin benimsediği cumhuriyet rejiminin halk tarafından özümsemesi için cumhuriyetin ilk yıllarında her türlü vasıtaya başvurulmuştur. Bu bağlamda millî heyecanı diri tutmak, halka millî kimlik kazandırmak için bayramlar önemli bir vasıta olarak görülmüştür. Cumhuriyet bayramı kutlamaları yeni rejime meşruluk kazandırmak ve devletin halkla bütünleşmesini sağlamak noktasında önemli bir vasıta olmuştur. Cum-

huriyet bayramı 1925 yılından itibaren yurt içinde ve dışında devlet adına törenlerle kutlanan millî bayram olmuştur. Bu tarihten cumhuriyetin 10. yıl dönümü olan 1933 yılına kadar kutlamalar günübirlik yapılan törenler şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Tek Parti Döneminde Bitlis'te Cumhuriyet bayramı kutlamaları CHP Genel Sekreterliği'nden gönderilen talimatnameler doğrultusunda oluşturulan komitelerin hazırladığı programlarla gerçekleştirilmiştir. Kutlamaların oldukça geniş katımlı, coşkulu ve devlet ile halkın bütünleştiği törenlerle yapılması noktasında çaba gösterilmiştir. Ancak Bitlis'in 1929-1935 yılları arasında kaza statüsüne alınarak oluşturulan Muş Vilâyeti'ne bağlanması, buradaki bayram kutlamalarının dar kapsamda gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Buna rağmen Bitlis yöneticileri, askeri erkân, halkevi, öğrenciler ve halkın katılımıyla düzenlenen törenlerle kutlamalar yapılmıştır. Kutlamalar sadece şehir merkezi ile sınırlı kalmamış kaza ve köylere de yayılmıştır. Bayram törenlerine köylülerin katılımı halkın ortak idealler etrafında birleşmesine imkân sağlamıştır. Bayram günlerinde kurulan Halk Kürsüleri'nde cumhuriyet ve Atatürk konularında konferanslar verilmiştir. Bitlis'te kutlamaların yapıldığı meydanlar süslendirilmiş ve elektrikle aydınlatılmıştır. Törenlere halkın katılımını artırmak amacıyla davul zurna eşliğinde yerel oyunlar oynanmış, akşamları da fener alayları ve balolar düzenlenmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BCA, 490.01.1150.36.1.

BCA, 490.01.1152.42.2.

BCA, 490.01.83.310.1.

BCA, 490.01.982.807.2.

BCA, 490.01.995.845.1.

BCA, 490.01.1142.7.1.

BCA, 51.0.2.13.2.

BCA, 490.01.4.19.13.

BCA, 030.18.01.01.12.62.13.

BCA, 030.18.01.01.12.75.6.

BCA, 490.01.14.73.4.

BCA, 030.18.01.01.24.23.12.

BCA, 30.18.01.02.37.50.8.

BCA, 030.10.13.75.34.

BCA, 03.18.01.01.11.48.17.

BCA, 30.18.01.01.13.23.19.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 506.42803.193029.230.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Arşiv No: A-IV-3, D. No: 51, F: 100-104.

BOA, DH-ŞFR, D. No: 538, G. No: 25.

BOA, TS.MA.e. 1327.29. Tarih: H.14.11.1343.

İBB Atatürk Kitaplığı Kartpostal Arşivi

Resmî Yayınlar

“Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümünü Kutlulama Kanunu”, (1933), Kanun No: 2305, *Resmî Gazete*, 26 Haziran, Sayı:2437.

Cumhuriyet Yıl Dönümünü Kutlama Öğreneği, (1935), Devlet Basımevi, İstanbul.

Ayın Tarihi, (1944), S: 131, Birinci Teşrin.

Ayın Tarihi, (1939), Sayı: 71, İlk Teşrin.

Bitlis İl Yıllığı, (1967), İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ceride-i Resmîye, (1337), 2 Mayıs, Sayı: 13.

Resmî Ceride, (1341), 23 Nisan, Sayı:96.

Resmî Gazete, (1935), 1 Haziran, Sayı:3017.

Resmî Gazete, (1929), 11 Haziran, Sayı:1213.

Resmî Gazete, (1933), 23 Teşrin-i Evvel, Sayı:2536.

TBMM Kavanin Mecmuası, (1929), D:III, C:7, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM ZC, (1337), D:I, C:10, İ:24, (23 Nisan).

TBMM ZC, (1341), D:II, C: 18, İ:106, (19 Nisan).

TBMM ZC, (1341), D:II, C:19, İ:2 (2 Teşrin-i Sani).

TBMM ZC, (1339), D:II, C:3, İ:41, (24 Teşrin-i Evvel).

TBMM ZC, (1929), D:III, C:12, İ:75, (2 Haziran).

TBMM ZC, (1934), D:IV, C:25, İ:1, (1 Teşrin-i Sani).

TBMM ZC, (1935), D:V, C:3, İ:31, (27 Mayıs).

TBMM ZC, (1935), D:V, C:7, İ:21, (25 Birinci Kanun), S. Sayısı:57.

TBMM ZC, (1935), D:V,C:7, İ:21, (25 Birinci Kanun).

TBMM ZC, (1944), D:VII, C:10, İ:62, (26 Mayıs).

Yerel ve Ulusal Gazeteler

Cumhuriyet

Hakimiyeti Milliye

Milliyet

Son Posta

Van Postası

Yurd Yolu

Gazete Haberleri ve Başvuru Eserler

“Bayramın Töreni”, (1943), *Yurd Yolu*, 2 Son Teşrin.

“Bitlis’te Bayram”, (1941), *Cumhuriyet*, 10 Ağustos.

“Bitlis’te Tütün Atelyesi İnşaatı”, (1939), *Son Posta*, 19 Mayıs.

“Bitlis’te”, (1933), *Cumhuriyet*, 2 Teşrinisani.

“Bitlis”, (1985), *Yeni Türk Ansiklopedisi II*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

“Bundan Onaltı Yıl Evvel Bugün Cumhuriyeti İlan Ettik”, (1939), *Yurd Yolu*, 29 Birinci Teşrin.

“Büyük Gazi’nin Nutku”, (1933), *Hakimiyeti Milliye*, 30 Birinci Teşrin.

“Cumhuriyet Bayramı Her Tarafı Hararetle Tes’it Edildi”, (1932), *Son Posta*, 30 Teşrin-i Evvel.

“Cumhuriyet Bayramı”, (1938), *Yurd Yolu*, 29 İlk Teşrin.

“Cumhuriyet Bayramına Hazırlıklar”, (1943), *Yurd Yolu*, 16 Birinci Teşrin.

“Diyaribekir’de Büyük Futbol Maçları”, (1931), *Milliyet*, 25 Teşrin-i Evvel.

“Muş’ta”, (1933), *Cumhuriyet*, 1 Teşrin-i Sani.

Bolat, B. S. (2007). *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Demir, Ş. (2015). “Tek Parti Döneminde Siirt’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.38, s.38-48.

Erdeha, K. (1975). *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ermeni Komitelerinin Amaçları ve Eylemleri (Meşrutiyet’in İlanından Önce ve Sonra), (2008). Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi.

Haykır, Y-Ç, M. (2014). “Tek Parti Döneminde Elazığ’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)”, *Turkish Studies*, Volume: 9/7 Summer, s.331-377.

Kansu, M. M. (1986). *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özdağ, S.(2021). Milli Mücadele Döneminde Bitlis, İstanbul, Kriter Yayınevi.

Özdağ, S. (2022). “TBMM Arşiv Kayıtlarına Göre Cumhuriyet Dönemi Bitlis Milletvekili ve TBMM Faaliyetleri (1923-1950)”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 980-1020.

Özdağ, S., (2023). “Atatürk Döneminde Bitlis (1923-1938)”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cumhuriyet Özel Sayısı*, 463-484.

- Öztürk, S. (2007). *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Yener, Ş. S. (1939). "Cumhuriyet Perisi", *Yurd Yolu*, 3 İkinci Teşrin.
- Tok, (1937). "Bitlis'te Okuma Odası Açıldı", *Son Posta*, 3 Birinci Teşrin.
- Yuca, İ.S. (2015). "Bingöl, Bitlis ve Muş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1948)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.15, Eylül, s.201-215.

Ekler:

Ek 1) 1931'de Bitlis Belediyesi önünde yapılan bayram töreni (*İBB Atatürk Kitaplığı Kartpostal Arşivi*).

Ek 2) Bitlis'te bir bayram töreni (*Son Posta, 7 Mayıs 1937*).

Ek 3) 1937'de Bitlis'te bir bayram töreni (<https://wownturkey.net/konu/eski-bitlis-fotografleri.7731.>)